

Kompetencje zawodowe profilaktyka

Krzysztof Ostaszewski

Instytut Psychiatrii i Neurologii w
Warszawie

Zawód „profilaktyk”

1. Kogo dotyczy lub może dotyczyć zawód „profilaktyk”
2. Określenie pożądanych kompetencji osób wykonujących ten zawód
3. Co dalej?

Dwa obszary pracy profilaktyka

Praca „twarzą w twarz”

- To specjalista pracujący bezpośrednio z odbiorcami działań profilaktycznych np. **nauczyciel**, pedagog/psycholog szkolny, lekarz, członek organizacji pozarządowej, pracownik świetlicy socjoterapeutycznej, klubu dla młodzieży, itd.

Praca „systemowa”

- To specjalista zajmujący się organizacją i finansowaniem działań profilaktycznych, działacz samorządowy, dyrektor szkoły, doradca metodyczny z kuratorium, koordynator działań profilaktycznych w gminie, powiecie, województwie, pracownik ORE, KBPN, PARPA, KC itd.

Profilaktyk - misja

- Profilaktyk to specjalista, którego celem jest poprawa stanu zdrowia i bezpieczeństwa publicznego poprzez zapobieganie zachowaniom ryzykownym lub ograniczanie ich negatywnych skutków w wybranych grupach/ jednostkach.
- Profilaktyk zajmuje się opracowywaniem lub/i dokonywaniem wyboru, planowaniem, wdrażaniem i ewaluacją programów lub strategii profilaktycznych w swoich środowiskach działania lub w wybranych populacjach (np. w szkołach, miejscach rekreacji, w świetlicach socjoterapeutycznych itd.) .

Profilaktyk „systemowy” - misja

- Profilaktyk systemowy to specjalista, którego celem jest poprawa stanu zdrowia i bezpieczeństwa całych populacji lub wybranych grup / jednostek poprzez tworzenie lub/i sprzyjanie rozwiązaniom systemowym, które wspierają profilaktykę opartą na dowodach
- Profilaktyk systemowy zajmuje się lobbowaniem, tworzeniem regulacji, nadzorem, dzieleniem środków publicznych na profilaktykę, komunikacją ze społeczeństwem itd.

Obszary kompetencji

Wiedza	Podstawy wiedzy o ryzykownych zachowaniach dzieci i młodzieży
	Podstawy wiedzy o profilaktyce
Umiejętności pracy „twarzą w twarz”	Umiejętności służące pomaganiu, wspieraniu i dobremu porozumiewaniu się z uczestnikami działań profilaktycznych
	Umiejętności służące poprawnej realizacji działań profilaktycznych
Umiejętności służące jakości pracy i relacjom ze światem zewnętrznym	Umiejętności planowania i ewaluacji działań profilaktycznych
	Umiejętności współpracy z partnerami i obsługi projektów

Wiedza o zachowaniach ryzykownych

Specyfika zachowań ryzykownych	Teoria zachowań problemowych/ryzykownych młodzieży (R. Jessor, Paterson i wsp. Ary i wsp.), Elementy koncepcji opisujących dysharmonię rozwojową okresu dojrzewania (np. T. Moffitt, L. Steinberg) Elementy koncepcji socjalizacyjnych (np. D. Hawkins i J. Weis, G. Patterson i inni)
Zachowania ryzykowne w kontekście zdrowia psychicznego	Zachowania eksternalizacyjne i internalizacyjne u dzieci i młodzieży wg. T. Achenbacha
Prawidłowości oraz ekologia rozwoju w okresie dzieciństwa i dojrzewania	Elementy społeczno-ekologicznej koncepcji rozwoju U. Bronfenbrennera Elementy psychologii rozwojowej okresu dzieciństwa i dojrzewania

Wiedza o zachowaniach ryzykownych

Czynniki ryzyka i czynniki chroniące	Najważniejsze wyniki badań nad czynnikami ryzyka i czynnikami chroniącymi Koncepcja resilience (np. N. Garmezy, M. Rutter, E. Werner) Wykorzystanie wiedzy o czynnikach do konstrukcji programów i działań profilaktycznych
Moduły wiedzy ukierunkowanej na poszczególne problemy	
Substancje psychoaktywne	Koncepcje, specyfika, czynniki, rozpowszechnienie, rodzaje, skutki, regulacje prawne
Agresja i przemoc	
Uzależnienia behawioralne	
Problemy psychiczne	

Kompendium wiedzy o profilaktyce

Miejsce profilaktyki w ochronie zdrowia	<p>Profilaktyka jako element zdrowia publicznego</p> <p>Poziomy profilaktyki (uniwersalna, selektywna, wskazująca)</p> <p>Profilaktyka a promocja zdrowia, leczenie i postępowanie po leczeniu</p>
Profilaktyka a wychowanie	<p>Programy pozytywnego rozwoju młodzieży</p> <p>Profilaktyka negatywna lub zachowawcza (np. narkotesty, monitoring wizyjny, itd.)</p> <p>Profilaktyka pozytywna / kreatywna (np. rozwijanie umiejętności życiowych, tworzenie pozytywnego klimatu szkoły lub placówki, rozwijanie konstruktywnych zainteresowań)</p>
Etyka w profilaktyce	<p>Respektowanie praw uczestników,</p> <p>przestrzeganie granic prywatności, wrażliwość na niepożądane skutki uboczne</p>

Kompendium wiedzy o profilaktyce

Profilaktyka oparta na wiedzy i dowodach	<p>Czynniki ryzyka/ochrony wykorzystywane w profilaktyce</p> <p>Skuteczne strategie profilaktyczne</p> <p>Programy oparte na dowodach, dobre praktyki w profilaktyce</p> <p>System rekomendacji programów promocji zdrowia psychicznego i profilaktyki (KBPN, PARPA, ORE, IPiN)</p>
Systemowe rozwiązania i prawo dotyczące profilaktyki	<p>Zadania gminnych komisji profilaktyki</p> <p>Szkolny program wychowawczo-profilaktyczny</p> <p>Ustawy, NPZ, krajowe programy i rozporządzenia</p> <p>Europejskie regulacje i źródła finansowania</p>

Umiejętności zawodowe

Umiejętności służące wspieraniu, pomaganiu i dobremu porozumiewaniu się z uczestnikami działań profilaktycznych

Umiejętności

Umiejętność rozumienia drugiej osoby, okazywania jej troski, zainteresowania, szacunku, zapewnienia komfortu psychicznego, zachowania własnej odrębności i przyzwolenia na odrębność drugiej osoby itp.

Aktywne słuchanie
Umiejętność decentracji
Język „ja”
Rozwiązywanie konfliktów
Udzielanie wsparcia
Utrzymanie dyscypliny
Umiejętności diagnostyczne

Metodyka pracy profilaktyczno-wychowawczej

Metody interaktywne
Metody aktywizujące
Dialog motywujący
Metoda projektu
Metoda dramy
Metodyka zarządzania klasą /grupą
Interwencja w sytuacjach kryzysowych

Umiejętności zawodowe

Umiejętności służące jakości własnych działań profilaktycznych i poprawnym relacjom ze światem zewnętrznym

Umiejętności planowania i ewaluacji

Umiejętności analizy potrzeb uczestników
Umiejętność korzystania z programów rekomendowanych / dobrych praktyk
Umiejętności planowania ewaluacji – dbałość o logiczne związki między wyborem celów, programem działania i wskaźnikami ewaluacji

Umiejętności utrzymywania poprawnych relacji ze światem zewnętrznym

Umiejętności związane ze zdobywaniem i rozliczaniem środków na działalność profilaktyczną
Umiejętności współpracy z partnerami (szkołą, samorządem lokalnym, organizacją pozarządową, mediami)

Współpraca z mediami

Umiejętności konstruowania informacji dla mediów

Regulacja czy doksztalcanie?

Zawód „profilaktyk”

- Określenie tożsamości zawodowej – definicja zawodu
- Określenie wymagań wstępnych np. poziomu ew. kierunku wykształcenia
- Określenie kluczowych kompetencji
- Określenie listy lektur, materiałów edukacyjnych
- Określenie, kto i w jaki sposób będzie sprawdzał wymagane kompetencje (egzamin?)
- Zainicjowanie prac legislacyjnych zmierzających do uregulowania wymagań niezbędnych do prowadzenia działalności profilaktycznej np. z korkowego (ze środków publicznych)

Dokształcanie

- Kształcenie różnych grup zawodowych w zakresie profilaktyki, np. nauczycieli.....
(Rozporządzenie MNiSW 17.01.2012 w sprawie standardów kształcenia do zawodu nauczyciela)
- Profilaktyki nie ma w celach kształcenia nauczycieli
- Są wybrane treści z zakresu profilaktyki wskazującej / resocjalizacji w ramach przygotowania psychologiczno-pedagogicznego
- Dodanie do istniejącej oferty szkoleń jeszcze jednego programu szkolenia dla profesjonalistów, czyli wariant bez regulowania wymagań
- Przygotowanie i propagowanie jednolitej podstawy programowej kształcenia specjalistów w zakresie profilaktyki

Piśmiennictwo – podstawy wiedzy o zachowaniach

- Dzielska A., Kowalewska A. (2014). Zachowania ryzykowne młodzieży, współczesne podejście do problemu, *Studia Biura Analiz Sejmowych*, 2(38), 141-170.
- Izdebski Z. (red.): (2008). *Zagrożenia okresu dorastania*. Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego. Zielona Góra.
- Junik W. (red.) (2011) *Resilience. Teoria-badania-praktyka*, Parpamedia, Warszawa,
- Mazur J., Tabak I., Małkowska-Szcutnik A., Ostaszewski K., Kołoto H., Dzielska A., Kowalewska A. (2008). *Czynniki chroniące młodzież 15-letnią przed podejmowaniem zachowań ryzykownych*. Instytut Matki i Dziecka. Zakład Ochrony i Promocji Zdrowia Dzieci i Młodzieży, Warszawa.
- Ostaszewski K. (2014). *Zachowania ryzykowne młodzieży z perspektywy mechanizmów resilience*. Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa.
- Urban B. (2000). *Zachowania dewiacyjne młodzieży*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Karków.
- Woynarowska B. (red.) (2017). *Edukacja Zdrowotna. Podręcznik Akademicki*. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa

Piśmiennictwo – podstawy wiedzy o profilaktyce

- Coie J. Watt N., West S., Hawkins J., Asarnow J., Markman H., Ramey S., Shure M., Long B. (1996): Profilaktyka: teoria i badania. *Nowiny Psychologiczne*, 2: 15-38.
- Deptuła M. (2013). Odrzucenie rówieśnicze. Profilaktyka i terapia. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Gaś Z (red.) (2016). Rodzina a profilaktyka zaburzeń w zachowaniu. Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin.
- Okulicz-Kozaryn K. Pisarska A. (2007): Profilaktyka i wczesna interwencja, [w:] *Zapobieganie narkomanii w gminie*. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej. Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii. Warszawa: 69-79.
- Ostaszewski K. (2014). *Zachowania ryzykowne młodzieży z perspektywy mechanizmów resilience*. . Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa.
- Ostaszewski K., Bobrowski K. (2008): Polityka i profilaktyka. Bariery w rozwoju programów opartych na naukowej wiedzy, [w:] Okulicz-Kozaryn, K., Ostaszewski, O. (red.) *Promocja Zdrowia Psychicznego – badania i działania w Polsce*. Wydawnictwo Instytutu Psychiatrii i Neurologii: 53-76.
- Ostaszewski K. (2016). *Standardy profilaktyki*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa.
- Ostaszewski K., Okulicz-Kozaryn K., Sochocki M., Sokolowska M., Szymańska J. (2016) Jak zadbać o jakość w profilaktyce. Fundacja ETOH, Warszawa.

Piśmiennictwo – umiejętności warsztatowe

- Brudnik E. (2012). Projekt edukacyjny, w: B. Woynarowska (red.) *Edukacja zdrowotna. Poradnik dla nauczycieli wychowania fizycznego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych*. Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce, 41-55.
- Markowska-Byczek K. (2007). *Drama stosowana jako narzędzie społecznej interwencji. Teoretyczne i praktyczne aspekty metody*. Stowarzyszenie Praktyków Dramy Stop-Klatka.
- Naar-King S., Suarez M. (2012) *Wywiad motywujący z młodzieżą i młodymi dorosłymi*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

Piśmiennictwo – System rekomendacji i krytyczna analiza programów

- Bobrowski K, Pisarska A, Ostaszewski K, Borucka A. (2014) Skuteczność programu profilaktyki alkoholowej dla dzieci na progu dojrzewania, *Psychiatria Polska*, 48 (3): 527-539.
- Grzelak S. (2006). *Profilaktyka ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży. Aktualny stan badań na świecie i w Polsce*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, 171-190.
- Okulicz-Kozaryn K. (2015). Skuteczność polskiej adaptacji Strengthening Families Program (SFP10-14) po 12 i 24 miesiącach, *Polskie Forum Psychologiczne*. 20(1); 78-100.
- Sochocki M. (2008). Szkoła dla rodziców i wychowawców w badaniach ewaluacyjnych, *Remedium* 4(), 1-3
- Radomska A. (2014). Rekomendowane program profilaktyczne i promocji zdrowia psychicznego, *Serwis Informacyjny Narkomania*, 1(65), 2-3.